(ZEITUNGSDRUCKSACHE) Ч. 39. 26. вересня 1943 Рік І.

# ХОЛМСЬКА ЗЕМЛЯ

РЕДАКЦІЯ: Краків, Ожешкової 7. Тел. 104-81.
АДМІНІСТРАЦІЯ: Краків, Райхсштрассе 34. Тел. 230-39.

ТИЖНЕВИК
„Cholmer Land" Wochenausgabe
SCHRIFTLEITUNG: Krakau, Orzeszkowagasse 7. — Fernruf 104-81
VERWALTUNG: Reichsstrasse 34. — Fernruf 230-39, 146-42

ПЕРЕДПЛАТА:
чвертьрічно — 3.50 зл.
піврічно „ „ 7.— зл.
Ціна прим. 30 сот.

## „Королівський дім Савоїв зрадив фашизм"

Дуче промовляв у суботу в італійському радіо до італійського народу. У своїй промові Дуче сказав:

„Чорні сорочки! Італійці! Італійки! Після довгої мовчанки ви знову слухаєте мого голосу. Я певний того, що ви його пізнаєте, цей голос, що вас так часто кликав гуртуватися у важких часах та який святкував разом з вами найкращі дні батьківщини. Я ждав деякий час, заки виступив перед вами, бо мені потрібна була душевна самотність, заки я виступив знову перед світом, бо після того, як я був ізольований, мені треба було знову віднайти зв'язок зі світом. Радіо не дозволяє виголошувати довгі промови. І я не хотів би займатися надто багато недавніми подіями, тому я почнаю відразу говорити про події з 25 липня. У моєму, справді багатому в пригоди житті я пережив найнеймовірнішу пригоду: Розмова з королем тривала 20 хвилин, або й менше. Будь-яке порозуміння не було можливе, бо він уже був рішився. Вибухи кризи треба було сподіватися кожної хвилини. Бувало вже підчас війни і підчас миру, що якийсь міністер мусів відійти, що усунено якогось генерала. Але ще ніколи ніхто не чув, щоб таку людину, як я, що повних 20 літ в абсолютній вірності служив своєму королеві, казали арештувати на сходах приватного дому короля, примушували всісти в санітарний віз під притокою, що його хотять врятувати перед змовою та з шаленою швидкістю перевозили з однієї касарні в іншу. Я відразу догадався, що ця охорона була в дійсності неволя. Це враження стало виразнішим, коли мене повезли з Понци на острів Мадалена, а з Мадалени на Ґран Сассо, згідно з устійненим пляном передати мене ворогові. Одначе я мав певне почуття, що хоч я був відрізаний від решти світу, то Фюрер турбується моєю особою не тільки як товариш, але як брат. Пізніше Фюрер прислав мені чудове видання творів Ніцше. Слово вірність має глибокий змисл, я сказав би вічний змисл, саме у німецькому серці, що в загальну відзеркалює духовий світ німців. Я був певний, що я про це переконаюся. Знаючи, які умови ставлять звичайно підчас перемир'я я не мав найменшого сумніву про те, що було устійнено пізніше в умові у статті 12. Один високий урядовець сказав, що мене будуть держати як закладника. Але в ніч із 11. на 12. вересня виявилося, що вороги не дістануть мене живцем у свої руки. У чистому гірському повітрі залягла атмосфера вижидання. Було біля 14. години, коли я побачив, як спускається перший спадун, а за ним інші, готові зломати всякий спротив. Вояки, що мене сторожили, бачили це і не стріляли. Все це відбулося впродовж п'яти хвилин. Визволення, ціла акція, була зразком організації й рішучости німців, що залишиться гідним спомином в історії. Згодом цей чин стане легендою.

Тут кінчається драматичний розділ про мою особу. Але це маловажна річ у порівнянні до жахливої трагедії, в яку 25 липня „демократичний уряд" штовхнув італійську націю. Неймовірний оптимізм навіть по боці фашистів не міг повірити, що уряд може спувати такі катастрофальні пляни супроти партії, режиму й самої нації. (Док. на 2. стор.)

## Дбаймо про свої діти

В останньому часі стають щораз помітніші такі явища, які доказують, що батьки на селі дуже мало дбають про своїх дітей, про забезпечення їм кращого майбутнього. До таких явищ належить передусім те, що велика кількість батьків не посилає або дуже рідко посилає своїх дітей до народної школи.

За мирних часів існував т. зв. шкільний обов'язок і влада карала тих, що його не додержували. Той обов'язок існує й тепер, одначе його не проводиться докладно в життя з різних причин, між іншим і в тому переконанню, що батьки вже настільки самі розуміють справу і будуть дбати про навчання й виховання своїх нащадків. Тимчасом чимало батьків заводить надії в тому напрямі.

Правда, розуміємо, що тепер є дуже важкі часи. Знаємо, що на селі відчувається на кожному кроці велику недостачу робітника, через що мусять працювати на полі та при хазяйстві також діти в шкільному віці. Відсутність робочої сили безперечно причиняється великою мірою до того сумного явища, та все ж таки з другого боку можна спостерегти, що багато дітей не ходить до школи тільки тому, що їх батьки легковажать собі шкільне навчання та взагалі про те не дбають. Адже ж в мирних часах було забагато рук до праці на селі, а проте і тоді бували такі самі явища, через що і мусіло вийти розпорядження про шкільний примус. Це доказує, що дуже часто причиною непосилання дітей до школи є таки ж недбальство батьків та нерозуміння ваги тієї справи.

Якщо б ми навіть приняли, що конечність приневолює батьків не посилати дітвору до школи, то це може відноситися щонайбільше до якої одної третьої випадків, щодо яких можна б найти виправдання чи то в потребі робочої сили, чи в недостачі одежі та взуття для дітей (це відноситься тільки до зими). Одначе зовсім певно у двох третіх батьки можуть так улаштуватися, щоб уможливити своїм дітям шкільне навчання.

За Польщі в багатьох місцевинах не мали ми своєї української рідної школи. Дуже часто половину предметів навчали тоді по-польськи, а й учителями були здебільша поляки, що не вміли прихилити до себе нашої дітвори. Від коли ж прийшла німецька влада, дала вона змогу українській дитині вчитися рідною мовою, пізнати свою бувальщину і народну культуру, розвинутися духово та морально, згідно з природними нахилами дитини, дала народній школі українського вчителя. Це повинні безперечно батьки якслід оцінити та цю можливість якнайбільше використати. Тому справді треба дивуватися, що трапляються такі люди, які цього не розуміють.

Правда, деякі батьки відповідають на те, що не посилаємо дитини до школи, бо якраз дбаємо, щоб вона мала що їсти, і тому кажемо їй працювати в господарстві. Таке дбання є дуже короткозоре. Бо такий батько дбає дуже на коротку мету про

## ОГЛЯД ВОЄННИХ І ПОЛІТИЧНИХ ПОДІЙ

І в минулому тижні на Сході большевикам ніде не вдалося проломати німецького фронту. Зберігаючи свою боєву силу, німецький оборонний фронт витримав усі ворожі атаки, що далі безперервно тривали. Завдяки тому німецький провід міг свобідно перевести постепенне дальше скорочування лінії фронту.

На Півдні, в Італії велика битва під Салерно знівечила ворожі пляни щодо розвитку боєвих дій в Південній Італії. Вплинули на це також і важні внутрішні переміни в Італії, які знову провалили різні ворожі сподівання.

Німецькі часописи пишуть, що теперішне скорочування східного фронту відбивається через те, що поодинокі частини великих східніх просторів не мають більшого значіння. Крім того вирівняння боєвих ліній дає нові резерви, що означає зміцнення боєвого фронту. Це має свою вагу супроти того, що завзяті бої ідуть також і на Півдні в Італії. Врешті, скорочуючи теперішний фронт німецьке командування вже приготовляється на зиму.

### Завзяті бої на Сході

На східному фронті большевики перенесли свої головні атаки у середню частину фронту. Тому хоч бої ішли на всьому фронті від Озівського моря аж до В'язми, проте большевики найбільше наступали на захід В'язми, де вони безуспішно намагалися проломити німецький фронт. Зокрема до великих боєвих дій прийшло на обох боках автостради Смоленськ—Москва та в просторі на південь від Білого та на захід Єльні. Крім того ворог наступав також великими силами на півночі — на південь від озера Ладоги. На всіх тих побоєвищах ворог ніде не добився якихось тривких успіхів. Навіть там, де переходово вдалося йому перевести місцеві вломи, німецькі війська очищували терен у протинаступах. Большевики старалися наслідувати німецьку боєву тактику кліщів, але це їм не вдається

### Повна свобода рухів

Ми вже згадували, що в цьогорічних боях на Сході німецькі війська користуються тактикою т. зв. еластичної оборони. Завдяки тій тактиці німці зуміли заподіяти большевикам величезні втрати при рівночасному збереженні суцільности свого фронту й своїх головних сил. Тому, що в тих боях перш усього іде про якнайбільше знищення ворожих сил і збереження своїх, територіяльні простори не відіграють у них більшого значіння. Через те, коли німецькі війська залишили деякі місцевості, яких уже не варто було обороняти, то сталося це тому, щоб не спричинювати надто великих утрат. Минулого тижня німецькі війська покинули на Кавказі місто Новоросійськ, де підчас останнього висаду большевики потерпіли великі втрати, а в середній частині фронту місто Брянськ. Як завсіди так і тепер згаданий відворот відбувся в повному порядку згідно з пляном. Після вивезення всіх військових матеріялів та інших цінних засобів, знищено всі важні військові уладження. Цивільне населення мало повну можливість виїхати у безпечні місця за боєви ми лініями.

дитину, а зовсім не дбає про неї в широкому розумінню, про її будучину, про її виховання. Якщо хочемо забезпечити дитину хоч би тільки під матеріяльним оглядом на дальшу мету, то ми мусимо рішуче дати їй освіту бодай в обсягу народної школи. Це хіба знана річ, що сьогодні хто не вміє добре читати, писати та рахувати і не має найосновніших знань з різних ділянок, не дасть собі ніяк ради у світі, навіть і на власному господарстві. Сьогодні управа ріллі надзвичайно поступила вперед. Її методи дуже поліпшено і кожний хлібороб мусить зазнайомитися з усіма новими добрими способами сільського господарства, щоб могти видобути якнайбільше плодів із землі. До цього приневолює вже хоч би й те, що тієї землі стає щораз то менше. А щоб такий селянин міг поступати з духом часу в господарській ділянці, то він рішуче мусить бути освічений і письменний.

А далі, недостача землі приневолює наших селян посилати дітей до ремесла та дати їм інший хліб у руки. Адже ж годі ділити тих два чи три морги поміж п'ятеро чи шестеро дітей і доводити їх до цілковитої біди. Одинокий спосіб для малоземельних — це спрямовувати дітвору до ремесла, торговлі, промислу і фабрик. До ремесла ж приймають сьогодні тільки таких, що закінчили народну школу. Взагалі, до професійних шкіл які шкільна влада розбудувала досить помітно, можна піти тільки після закінчення 7 кляс народної школи, бо інакше учень в таких школах не дасть собі ради.

Та не тільки для хліба мають діти вчитися. Хіба кожному батькові залежить також, щоб його дитина була розумна, моральна, трималася Божих заповідей і була свідомим українцем. А де ж вона може цього всього навчитися, як не в школі і в церкві. Правда, можуть її освідомити і виховати батьки вдома. Але часто не мають на це за працею часу, або й не знають, як з дітьми поступати. Мало є таких батьків, що могли б самі виховати й навчити дитину. Здебільша, як самі знаєте, цього й не роблять. То ж все таки спадає увесь тягар виховання й навчання на школу. Як хочете, щоб з дитини були направду люди, щоб вона була чесною, моральною, працьовитою, щоб вона любила свій нарід та для нього вміла жертвувати, що треба, мусите її посилати до школи.

Часто батьки дбають про свої діти, але тільки зовсім однобічно. Вони хочуть для неї придбати лише майно та зробити її багатою. А тимчасом це ще зовсім замало. Саме майно не дає щастя. Майно в кожній хвилині можна знищити, змарнувати, протратити, воно може згоріти, його можуть розкрасти. Найважніше в життю зовсім що інше. Коли хто є чесною, працьовитою людиною, що має ще й відповідне знання чи якийсь фах у руках, то він собі все дасть раду в життю. То він, хоч би зовсім знищений матеріяльно, зуміє наново здобути майно, якщо буде мати довір'я у людей.

Тому дбайте не лише про тіло, але й про душу дітей, тобто виховайте її. А можете це найкраще осягнути, коли точно і все посилатимете дітей до школи. Що варта людина — як каже св. Письмо, яка хоч би й світ увесь посіла, а душу свою втратила. Майте це все в пам'яті і дайте своїм дітям світло правди, науки і знання.

Коли пишу цю статтю, то приходить мені на думку одна дрібна картина ще зо світової війни. Одного українського січового стрільця, що служив в австро-угорській армії, ранила куля в голову так, що він утратив зір. Коли він лежав у шпиталі, у Відні, відвідав шпиталь молодий австрійський цісар Карло, що вступив в тому саме часі на престіл, і розмовляв з раненим. Між іншими запитав цісар сліпого стрільця, чого він собі бажає. А стрілець на те відповів: „Втративши зір, маю тільки одне бажання: дістати кулю у груди". З цього бачимо, як важко людині жити без світла звичайного, сонячного, коли вона темна. З цього розуміємо, яке велике значення світла і зору, але ж і не менше важним від звичайного світла є і світло духове, просвітлення ума, — освіта. Справді, дуже важним є зір нашого духа. А духове світло дає і духовий зір відкриває — школа. Пам'ятайте все про це і не легковажте шкільного обов'язку.

П. І.

## Великі оборонні успіхи в Італії

Одночасно з тим, як італійський уряд марш. Бадоліо проголосив свою капітуляцію, англійські та американські війська висіли в середній Італії: під Салерно, та в південній, у Таренті, і у південно-східній, в Бріндізі. Ворог плянував, що вдаряючи рівночасно з трьох сторін, він відріже німецькі війська, що боролися в Калябрії й Апулії. Але німецький військовий провід, що загалом у тих днях виявив велику бистроту й силу, попрехрещував ті пляни. Завзяті німецькі наступи під Салерно довели до того, що ворожі війська розбилися на дві групи — англійську під Салерно та американську під Еболі. Одну ворожу групу німці цілковито винищили. Врешті ворог міг триматися на березі тільки під охороною артилерійського вогню воєнних кораблів. Тому, що німці щораз більше окружували і стискали ворожі війська, їх провід у першій хвилині хотів всадити вояків на кораблі й втікати, але ген. Айзенговер боявся, що це зробило б дуже погане враження в Англії а ще більше в Америці і тому без огляду на велитезні втрати в людях й воєнному матеріялі, він кинув до боротьби нові сили.

Та поки під Салерно й Еболі лютувала одна з найбільших битв сучасної війни, в якій алянти втратили більше як 10.000 вбитих, німецькі війська з Калябрії та Апулії встигли вже злучитися з німецькими військами у середній Італії. Таким чином ворожий плян, відтяти німецькі війська в півд. Італії не вдався.

## Америка під враженням великих втрат

Вістки про великі втрати в людях, зброї, боєвих і транспортових кораблях у боях під Салерно, викликали велике пригноблення в Англії а зокрема в Злучених Державах. Під враженням того Рузвелт вислав до парляменту грамоту, в якій просив вирозуміння та зазначив, що німці ще неодин раз заподіють алянтам важкі втрати. Бої під Салерно переконали англійців та американців, що вони в Італії можуть посуватися тільки крок за кроком з велитезними втратами і труднощами. Мабуть тому большевики далі домагаються створення „другого фронту" в іншому місці Европи.

## Мусоліні знову у проводі

Після того, як 12. вересня ц. р. німецькі вояки СС-ів та спадуни звільнили Мусоліні, про що подаємо окремо обширний опис, Дуче знову став у проводі Італії і перебрав у свої руки керму фашистівського руху. Фашистівська партія відтепер називається „Республіканською фашистівською партією". Всі ті фашисти, яких уряд Бадоліо усунув з військових, політичних, адміністраційних й шкільних установ, знову перебрали владу. Всі урядові та партійні установи вже почали свою діяльність з метою підтримки німецької армії, допомоги населенню та покарання тих, що перейшли були на бік ворога. Національний фашистівський уряд звільнив усіх італійських старшин від присяги вірности королеві Вікторові Емануїлові III-ому. 18. вересня ц. р. Мусоліні промовив у радіо до народу. Його промова, якої зміст подаємо на іншому місці, виразно з'ясовує найважніші завдання нової фашистівської й республіканської Італії, а передусім дальшу боротьбу на боці Німеччини та Японії.

## Промова Дуче

(Докінчення з 1. стор.)

Але заходи, що їх пороблено після 25 липня, вказували на програму, яка мала знищити твір, довершений у 20-ти роках, запропастити славу 20-ти років і усунути спомин про творення імперії та про рівень, що його батьківщина до того часу не осягнула. Сьогодні, серед руїн війни, що шаліє далі, дехто шукав би судорожно за можливостями віднайти форми справдання для тих, що несуть відповідальність. Ті, що сьогодні нехтують партією, це ті самі, що вже на початку нашого походу пробували саботувати наш соціяльний поступ. В той час, коли ми беремо всю відповідальність на себе, ми хочемо піддати під іспит всіх інших. Короля, який почував себе здемаскованим, але не склав корони, як цього сподівалася більшість італійців, треба безпосередньо притягнути до відповідальности. Це була династія, яка впродовж усієї війни була осередком дефетизму й протинімецької пропаганди. Обережний, але все ж таки часом необережний, присвоїв собі всі спекуляції ворога, в той час, як його спадкоємець перейняв команду над південною армією, але ніколи не появився на боєвищі. Я переконаний, що дім Савоїв аж до найменших подробиць приготовив державний замах разом із Бадоліо та його труслявими генералами й деякими зрадницькими членами фашистівської партії. Не може бути сумніву, що негайно після мого арештування його уповноважено переговорювати в справі перемир'я. Таким чином король ганебним способом зрадив Німеччину. А це ж була саме та династія, яку я 20 літ тому врятував перед упадком та яка тепер, на основі старого статуту 1881 року створила новий уряд і свободу під знаком виїмкового стану та вістря багнетів.

Що торкається умов перемир'я, які властиво повинні були бути великодушні, то вони були найважчі, які собі можна уявити. Тільки з журби за свою корону король кинув Італію в хаос, ганьбу й нещастя. Втративши честь, втратили ми також усі країни, які здобули підчас війни: посілості над Адрійським морем, на Йонському морі, на Егейському морі, в південній Франції і на Балкані. Армія, яку понижено й кинено на поталу долі, зі сьогодні на завтра розбіглася та серед реготу цивільного населення була розброєна власним союзником. Це упокорення мусіли знести вояки, які на багатьох боєвищах хоробро боролися по боці своїх німецьких союзників. Королівсько-італійську фльоту перевезено до Мальти, тільки летунство змогло врятувати значну частину свого матеріялу. Але практично воно вже не має боєвої сили. Не фашизм зрадив монархію, а монархія зрадила фашизм.

Сподіючися, що нашого руху ніщо не зупинить, хочу піднести такі вимоги: 1) знову взяти зброю та боротися по боці Німеччини, Японії і інших союзників. Лише кров може змити ганебну сторінку історії нашої батьківщини. 2) Негайно розбудувати армію, яка об'єднається довкола міліції, як своєї основи. Може перемогти лише той, що зі зброєю в руці бореться за свою віру і свою справу. 3) Відсунути зрадників, зокрема тих, які визнали новий уряд. 4) Відсунути плютократію та створити соціяльну базу, на якій зможе станути держава.

Чорні сорочки та їх вірні прихильники в усій Італії! Кличу вас знову до праці і до зброї. Радість ворога з приводу капітуляції Італії зовсім не значить, що перемога вже в його руках, і то тим більше, що наші союзники, Німеччина й Японія, будуть боротися до останньої перемоги і ніколи не думають про капітуляцію.

Свою промову закінчив Мусоліні вогненним закликом до всіх італійців боронити батьківщину.

## Відвідини Дуче у Фюрера

**ГОЛОВНА КВАТИРА ФЮРЕРА, 19 вересня. — Дуче, зараз після свого визволення, перебував кілька днів у Фюрера.**

## Частинна мобілізація в Швайцарії

Капітуляція Італії не залишилася без наслідків також у Швайцарії. Швайцарія, що посідає два дуже важні просмики в Альпах а саме залізничну лінію через Ст. Готгарт і Сімпльонський шлях, розпорядила частинну мобілізацію для скріплення оборони країни.

# Як звільнено Дуче

В попередньому числі подали ми тільки коротку вістку про визволення Дуче, якого держав у полоні маршал Бадоліо. Сьогодні подаємо ближчі подробиці цеї небуденної акції, яку серед дуже великих труднощів перевели спеціяльна дружина служби безпеки СС-ів та частини спадунів.

Уряд Бадоліо намагався за всяку ціну вдержати в тайні місце перебування Дуче, вживаючи надзвичайних заходів. В намаганні затерти всякий слід за Дуче, від 25. липня місце його перебування часто зміняли. В останньому часі його що два-три дні перевозили в іншу в'язницю, касарню, на острови та воєнні кораблі.

### МІЖ ГЛИБОКИМИ ПРОВАЛЛЯМИ

Виконання акції визволення Дуче доручено одному старшині СС-ів. На основі довірочних інформацій він ствердив, що 28. серпня Мусоліні перевезено з острова Санта Маддалена в області гір Абруцці (в середній Італії). Там приміщено Дуче в колишньому гірському готелі, що лежить в районі гори Гранда Сассо, високій понад 2.900 м. У цьому місці його пильнувало кількасот карабініерів. Із сусідньої долини можна було добитися до цього будинку тільки за допомогою линвової залізнички. Вона була замкнена для всякої комунікації. До місця, в якому був ув'язнений Дуче, можна було дійти тільки після кількагодинного, важкого ходу по горах. Розвідка з повітря й на землі уможливила пізнати місцеві умовини. Для виконання акції визволення Дуче назначено день 12. вересня. Старшина СС-ів у ступні сотника, що переводив цілу акцію визволення перший дійшов цього дня о 14 год. 10 хвилин до гірського масиву. В його товаристві була група з 9-ти людей. Цих 10 вояків привезено літаком, який із висоти 4.500 метрів, у стрімкоспадному леті спустився на висоту кількасот метрів від об'єкту. На цьому скалистому терені було дуже важко осісти. Рівна площа, на якій стояла в'язниця, має поверхню, яка нараховує заледве кількасот квадратових метрів. Її окружують із усіх сторін стрімкі глибокі провалля. Осівши на площі, група німецьких вояків негайно приготовила свої кулемети до бою.

Перед домом італійські карабініери, що мали пильнувати Мусоліні, схвильовано заметушилися. Використовуючи це замішання, старшина СС-ів в товаристві двох вояків з готовими до стрілу машиновими пістолями, перший вдерся до входу, що вів до льоху будинку. Виявилося, що туди веде дорога до радіостанції. Кількома ударами прикладів знищено радіостанцію. Одначе, дорогою через льох не можна було ввійти до будинку. З уваги на те група негайно вернулася на двір, щоб шукати за іншим входом до будинку. Тимчасом прибув провідник сотні спадунів, один поручник, з дальшими групами вояків. Ці групи також осіли за допомогою легкоспадів. Вони привезли зі собою важку зброю. Старшина СС-ів, ступаючи на плечі своїх вояків, виліз на 3-метрову терасу, потім перескочив через мур і несподівано став напроти головного входу до будинку, що його пильнували кулеметами італійські карабініери.

### „РУКИ ВГОРУ!"

Тримаючи в руках готовий до стрілу машин. пістоль, старшина СС-ів крикнув до італійців: „руки вгору" і в відповідь на це італійці здалися, перестрашені і зовсім збентежені. В цій хвилині у вікні на другому поверсі появився Дуче. Німці крикнули до нього: „Дуче! Увага! Відступіть від вікна!" В тому самому моменті у вікні чергового поверху показався підполковник італійських карабініерів. Це був командант сторожевого відділу. Проти нього стрямовано машиновий пістоль, а на заклик „руки вгору", старшина карабініерів підніс руки і закричав голосно: „не стріляти, не стріляти!"

Завдяки тому, що Дуче появився у вікні, німці мали змогу зараз же ствердити, в якій кімнаті перебував полонений Дуче. В той час, як в безпосередньому сусідстві біля в'язниці осіли з повітря нові підкріплення, старшина СС-ів з кількома вояками побіг до будинку. При вході він могою відсунув уставлені там італійські кулемети, опісля скочив до будинку, пігнав сходами вгору і з розмахом відчинив двері до кімнати, в якій перебував Мусоліні.

### „ДУЧЕ, ФЮРЕР ПІСЛАВ МЕНЕ..."

Німецький старшина знайшовся віч-на-віч із Дуче, з яким перебували в цій самій кімнаті два урядовці італійської тайної поліції. Німецькі вояки силою усунули з кімнати обидвох тайних агентів. Німецький старшина скочив до вікна, даючи накази воякам своєї формації, що займали становища перед будинком. Опісля німецький старшина звернувся з такими словами до Мусоліні: „Дуче, Фюрер післав мене, щоб Вас визволити, тепер Ви стоїте під моєю охороною! Маю надію, що все пощастило!" Мусоліні глибоко зворушений, мовчки приступив до нього і обняв його. Потім Дуче сказав: **„Я цього сподівався. Я ніколи не сумнівався в тому, що Фюрер зробить усе, щоб мене звідси вирвати".**

Мусоліні залишився в кімнаті під охороною старшин, а тимчасом у будинку вжито охоронних заходів та підготовлювано відхід. В той час, як Дуче в своїй кімнаті приготовлявся покинути свою в'язницю, німецький старшина наказав командантові карабініерів, щоб італійський сторожевий відділ зібрався в їдальні в будинку. Італійському командантові заявили, що в долині при стації линвової залізнички стоїть напоготові батальйон німецьких спадунів. Потім встановлено радієвий зв'язок з формаціями спадунів, які тимчасом дійшли до стації линвової залізнички. Пів години після того, як прибули перші німці, осів на гірському масиві серед найважчих обставин літак конструкції Фізелера, званий загально „бузьком".

### НЕБЕЗПЕЧНИЙ СТАРТ

За допомогою цього літака треба було остаточно врятувати Дуче, бо іншої певної можливости не буде. В товаристві вояків, що його визволили, сів Мусоліні в літак. Старт на бузькому, засіяному скельними брилами просторі був подвигом зручности пілота, сотника німецького летунства. На початку старту літак мусів перескочити через рів. З уваги на те, що стартова поверхня була за мала, щоб літак міг розгорнути відповідну швидкість, пілот кинувся разом з машиною у скельну безодню глибиною в 500 метрів. Щойно внаслідок цього машина набрала нормальної швидкости так, що пілот зміг опанувати керму й далі летіти через скелисті долини гір Абруцці. Складний і небезпечний старт літака був останньою перешкодою на шляху Мусоліні на волю.

Підчас акції для визволення Мусоліні третина спадунів і вояків формації СС-ів, що брали участь у цій акції, злетіли в горах і пропали без вістки. Під сучасну пору не можна ствердити скільки з них ще живе.

Дальше йшли питання — розказував німецький старшина — про все, що перед Дуче затаювали, від часу його арештування. Аж від мене — говорив старшина — Мусоліні довідався про все, що сталося в Італії від 25 липня. Коли я йому сказав про капітуляцію, він почав трястися з люті. Права рука Мусоліні, яку він поклав на коліно, інстинктивно стиснулася в п'ястук.

Перші особи, що їх Мусоліні відвідав, коли літак щасливо осів, це були його дружина і члени найближчої сім'ї. Був там і син Вітторіо, що йому вдалося скоро втекти з в'язниці, в яку його запроторили.

На волосок рятунок був би, прийшов запізно — закінчив старшина. — Коли ми осіли на стрімкому скельному виступі гори Гранд Сассо за допомогою легкопадів, радіо-телеграфною дорогою прийшов тоді саме наказ, щоб Мусоліні негайно відтранспортувати на Сицилію.

# Новий уряд в Болгарії

Регенційна Рада в Болгарії створила новий уряд. Його головою Регенційна Рада призначила Добрі Божилова. Він заявив, що буде вести закордонну політику попереднього уряду і буде співпрацювати з Німеччиною та її союзниками та втримувати приятельські взаємини з іншими невтральними державами, особливо з Туреччиною. У внутрішній політиці новий уряд змагатиме до національної єдности, що її символом є цар Симеон II-ий, зміцнення болгарської армії та повного ладу. Новий уряд зазначив, що безоглядно поборюватиме всіх киринників.

## Налет на Париж і Нант

Ворожі летуни перевели сильний налет на Париж і місто Нант. В обох тих містах ворожі бомби спричинили великі шкоди в мешкальних будинках і втрати між цивільним населенням. В Парижі згинуло понад 290 осіб, а в Нант понад 500. На місце ворожих налетів у Парижі приїхав голова французької держави, марш. Петен. При тій нагоді він сказав до населення: „Ворожі летуни не поводяться, як вояки. Шаную Вашу відвагу, але не їх!"

# Враження з подорожі до Холму

В 175 ч. „Вістника Союзу Визволення України" з 4. листопада 1917 р. і в ч. 176. з 11. листопада 1917 р. появилася довша стаття за підписом А.: „Враження з подорожі до Холму", якої зміст і сьогодні для холмщан дуже цікавий. Тим більше, що на Холмщині не було тоді українського населення майже зовсім, за винятком нечисленних одиниць. Українське населення літом 1915. р. тодішні російські царські власті евакували в глибину Росії, часто аж за Урал в Туркестан і небагато з місцевого населення наших очевидців, що були тут в часі австрійської окупації Холмщини від літа 1915 р. до листопада 1918 р. Не було тоді на Холмщині якоїнебудь спромоги переведення української організації, бо раз, здебільша не було українського населення й не було місцевої української інтелігенції, а по друге, окупаційні австрійські військові установи були переважно обсаджені галицькими поляками, що ворожо ставилися до українства і перешкоджали згори всяку українську акцію. В часі австрійської окупації стояв у Холмі залогою австрійський піхотний полк, зложений з галицьких українців і з того часу залишилось на військовому цвинтарі на північному збіччю Данилової Гори багато могил наших вояків. Інакше було тоді на Підляшші, що було під німецькою військовою окупацією. Там залишилася значна частина українського населення і для нього, як знаємо зі спогадів сотника Вол. Куровського, друкованих на сторінках „Холмської Землі", Союз Визволення України з осідком у Відні, де виходив теж його „Вістник" перевів в рр. 1917 і1918 початки організації культурно-освітньої і українського народного шкільництва і у Білій видав тижневик „Рідне Слово" під редакцією гімн. професора з Тернополя пок. Степана Кордуби. Працівниками були полонені українці російської армії й деякі галичани, що їх сюди вислав „Союз Визволення України".

Містимо ці „Враження" без змін, пропускаючи тільки деякі — зрештою незначні — місця та змінюючи правопис на теперішній. Дотичні числа „Вістника" прислав нам з Відня п. Андрій Жук, колишній член президії „Союзу Визволення України". За присилку нам згаданих чисел „Вістника" щиро дякуємо п. А. Жукові, бо думаємо, що своєю присилкою зробив прислугу нашим читачам на Холмщині, що зі зацікавленням прочитають передрук цих „Вражінь". Прим. Ред.

> „Се же король Данило, князь добрый, хоробрый и мудрый, иже созда городы многи и оукраси ѣ разноличными красотами. бяшетъ бо братолюбьемъ свѣтяся съ братомъ своимъ Васильком, сейже Данило бящеть вторый по Соломонѣ".
>
> Іпатський літопис.

Холм, це інтересний город, який вибрав собі за столицю один з наймудріших українських монархів.

Я в тій справі переходив різні стадії думки: коли в дитинстві читав в історії, що наш король Данило переніс свою столицю до Холму, — не думав я про це нічого. Звук сього міста був для мене пустий і порожній, не говорив мені нічого, а в жадній історії для молоді не було пояснення цього діла нашого короля.

А пізніше, коли я вже почав розуміти тривку ворожнечу між народами й державами та споконвічну боротьбу між Польщею й Україною, — поняття, яке в мене лучилося зі словом „Холм", стало для мене ще темніше, ніж було передтим. Бо перше становило воно в моїх очах tabulam rasam — незаписану таблицю. А тепер появився для мене на тій пустій таблиці ряд таких питань, на які я не міг собі відповісти. І так не розумів я, чому король Данило так собі зміняв столиці, як рукавички, й чому він висунув свою найновішу столицю так далеко на захід, майже на крайню межу української землі. Правда, в історії було написано, що раз на ловах побачив король Данило горб, окружений лугами й лісами, що це місце дуже йому припало до вподоби й що длятого постановив оснувати там свою столицю — одначе те пояснення видалося мені надто дитячим. І хоч пізніше в творах Грушевського й інших українських істориків знайшов я деякі натяки в

# Батько нової української літератури

В цьому році минає 125 літ від появи „Наталки Полтавки" і 145 літ від видання „Енеїди" та 105 літ з дня смерти самого автора цих творів — Івана Котляревського.

Небагато творів написав Іван Котляревський. Але його спадщина посідає чільне місце серед художніх скарбів нашого нового письменства, бо саме вона заклала йому фундамент і саме на цьому фундаменті постали згодом твори Шевченка, Франка, Лесі Українки та взагалі цілої української літератури XIX—XX. сторіч.

Правдиво схарактеризував Котляревського Іван Франко, сказавши, що

Був у нім завдаток сил багатий:
І вогник, ним засвічений, не згас,
А розгорівсь, щоб всіх нас огрівати

Котляревський народився 9. вересня 1769 року. Отже, роки дитинства і юнацтва письменника минали за тих часів, коли Москва чим раз дужче налягала на Україну та перетворювала український народ на тих самих безсловесних рабів, якими вже були росіяни.

Під цим гнітом, скерованим на те, щоб знищити національну самобутність, мову і культуру українського народу, чимало нестійких елементів тодішньої української інтеліґенції почали відриватися від рідного ґрунту та зраджувати свою батьківщину. Поміж них ми бачимо низку письменників, українців з походження, що віддали свій хист на користь чужій культурі і мистецтву. Але Котляревський не пристав до цього табору „малоросів', що за ласий шматок московського пирога, в гонитві за чинами і посадами, відцуралися рідного народу.

Він перший в нас почав писати живою українською мовою з повною свідомістю, що в ній повинен іти розвиток українського письменства. З появою „Енеїди" Котляревського розпочинається нова доба в розвитку українського письменства.

В „Енеїді" Котляревського, написаній чистою народньою, українською мовою, виповненій чудовими мистецькими образами людей, природи, побуту і подій, вщерть наллятій незрівняним українським гумором, — перед нашими очима правдиво розгортається різноманітне життя України позаминулого віку.

Звеличуючи минуле України, автор писав:

У нас в Гетманщині колись...
Так славні полки козацькі
Лубенський, гадяцький,
полтавський,

В шапках, було, як мак цвітуть.
Як грянуть, сотнями ударять
Перед себе списи наставлять —
То мов мітлою все метуть.

Пригадуючи землякам оте славне минуле, Котляревський казав:

Любов к отчизні де героїть,
Там вража сила не остоїть,
Там грудь сильніша од гармат.

Писав Котляревський і драматичні твори. „Драмати" українського народнього театру — „Наталка Полтавка" вже 125 років дивує глядачів, і не самих українців, а людей різних національностей. Причину цього невмирущого успіху треба знову бачити у високому художньому реалізмові п'єси та у тій теплоті і щирості, що ними письменник огорнув створені образи.

Ніхто до Котляревського не писав такою добірною українською мовою. Ніхто не створив таких високомистецьких літературних образів. До Котляревського українське письменство ще не було народнім. Саме таким зробив його І. Котляревський і за це і називають його батьком українського письменства. **О. П.**

# Відкриття театрального сезону в Холмі

В суботу 28. серпня 1943 р. Український Народній Театр при УДК в Холмі розпочав свій сезон на 1943 і 1944 рік виставою драми Скоромної Цуканової „Проліски".

Початок був дуже влучний, бо драма „Проліски" представляє нам момент з нашої переломової доби, коли українська інтеліґенція визволяється з чужинецького духового ярма і свойого духа спрямовує на нові шляхи, для добра й слави української нації. Так як проліски з'являються на провесні і є передвісником весни в природі, так драма „Проліски" започатковує нову добу нашого духа й предвіщає весну української нації, її відродження.

У виставі драми „Проліски" взялц участь найвидатніші сили українського холмського театру: дириґента Отаву грав дир. Обідзінський Назар, ролю дружини Отави грала п-ні Ґрінвальд, їх доньки Ніни — панна Леся Обідзінська, Івченка — друга Отави — пан Ґрінвальд, Дубінського відомого скрипача — п. Мазурок, ролю Тетяни Івановни відограла п-ні Обідзінська.

На нашу думку відограно драму досконало. Усі артистки й артисти були цілковито в своїх ролях: здавалося, що бачите ви не дієвих осіб драми, театральної штуки, а бачите осіб дійсного нашого життя, переживаєте момент перелому української душі, коли вона, опутана павутинням чужої культури, нарешті пізнає себе, хто вона й що вона й куди має прямувати. Правду кажучи, не можемо сказати, хто відограв свою ролю найкраще, а хто найслабше, бо грачі були завсіди на свойому місці і в своїх ролях відтворювали душу і життя тих, які борються за нову українську дійсність та тих, які держалися ще старого, нібито духа старої „справжньої" російської культури і ніяк не могли скинути чужої полуди з своїх очей (Тетяна Івановна).

До цієї нової нашої дійсности закликає дериґент Отава: „Жити значить боротись, змагатися, перемагати. Треба збудити жадобу духа, прагнення до боротьби, до перемоги. Замість „може" повинно бути „я хочу", „я можу". Скільки покладено сили, щоб винищити нас. А ми все ж таки існуємо, живемо, народжуємося, творимо свою культуру. Треба будити приспані сили нашого народу, треба розбурхати ці його могутні сили. Це наше завдання, завдання української інтеліґенції.

„Де знайти те чарівне слово, яке збудить наш нарід. Те слово — це віра, віра в себе, в свою силу, в свою волю, але ж треба пам'ятати, що віра без чину мертва". Івченко.

Ці слова западають глибоко в душі присутніх і немов ви відчуваєте, що в унісон б'ються їх серця, й ви готові на все, готові віддати своє життя для добра свойого скривдженого народу. Ви запалюєтесь новим невгасаючим вогнем до нового чину за спільне добро нації. Ви здібні віддати своє особисте щастя й здоровля й матеріяльні засоби взагалі для других, навіть для „чужих дітей", бо ті діти зовсім не чужі, а наші рідні діти, які нам дорогі й милі, як частина нашого спільного організму.

Коли ж з новими думками не може погодитися мати дружини Отави — Тетяна Івановна й говорить несамовиті річі про різних Салтикових — Щедриних і інших, боронючи російську займанщину, то ціла заля аж заходиться від сміху.

Трагізм душі Марії Сергіївни, дружини Отави, уділюється слухачам і всі слухають її слів з завмиранням серця. Хоч роля її трудна до виконання, але ж пані Ґрінвальд вив'язується як найкраще, переживання матері й жінки вона відтворює до найглибших подробиць, за що одержує китицю квітів, що виросли на холмській українській землі.

Олена Павлівна, що стала дружиною Івченки, була чудова і в своїх руках шляхетна.

Що ж сказати про панну Ніну. Ніна справді дитина свого часу й п. Леся Обідзінська відограла цю ролю так натурально й так живо, як можe б і ніхто не потрапив тієї ролі так відограти.

Характеризація була добра, делікатна, усі артистки й артисти поведенням й рухами й цілим своїм зовнішнім виглядом були дійсними інтеліґентними людьми: Тетяна Івановна старого світу, світу старої царської Росії, а решта представниками нової української інтеліґенції, що має перед собою великі надзвичайної ваги завдання.

Залю технічної школи оновлено й удекоровано новими прикрасами й образами, що робило миле враження. Дирекція театру визначила господаря залі, який слідить за порядком і дисципліною. Місця в залі понумеровані. Антракти поміж діями короткі. Вистава розпочалася в точно визначений час. Публика своєчасно займає свої місця.

Наприкінці треба сказати, що вистава драми пройшла так добре й живо, як ніколи не проходила перед тим жадна п'єса.

Відкриття закінчилося шклянкою чаю, на яку були запрошені представники місцевої німецької влади, члени новоповсталої театральної комісії Українського Народного Театру і інші представники українських установ і громадян Холма. **Т. М.**

вислови про причини перенесення столиці до Холму, одначе добре не розумів я сього до цеї хвилі. І мабуть був би не зрозумів ніколи, якби власними очима не побачив Холму і Холмщини.

А побачив я Холм у досить дивнім положенню — немов у казці. Без порівняння більше, ніж що інше, інтересували мене слова нашого старого літописця про короля Данила, до столиці котрого мав я їхати, ті слова бачив я колись під якоюсь картиною і відписав їх собі. В моїй підсвідомості невиразно ворушилося прочуття, що в улюбленій столиці короля Данила знайду може відповідь на питання, чому літописець так дуже величає його розум.

Дня 30. січня (1917 р. — Ред.) рано, ще темно було на дворі, як по нас приїхала хвіра й ми (було нас двох) рушили на залізничий двірець. Дорога на північ до Ковля відти на захід аж до Любомля не займала мене так, як передтим, бо переїздив я нею вже багато разів. Людський розум не цікавиться так старими, відомими йому річами, як новими (пояснення того тільки на перший погляд видається легким). Щойно за Любомлем загострилася моя увага. Але не мала вона тут особлившого кorму: ліси й ліси, поля і поля — все снігом присипане і рівне як стіл. А за ними ріка Буг — з широкими берегами, що немов говорять: сюди лилося багато горя в українську землю. Видніє в снігу засохлий шувар. І так багато його, що здається, неначе він символізував ті маси понищених і зав'ялих екзистенцій між українським народом, знищених лихоліттям напору, що йшов до нас із-за сеї ріки. В Европі є ще тільки одна ріка, що має для цілого народу подібне значення, як для українського ріка Буг. Се німецький Райн. Читачеві певно відомий німецький гимн „Wacht am Rheim" (сторожа над Райном). І поки український народ не зможе заспівати: „Україно, Спокійна будь, Бо кріпко й вірно стоїть твоя сторожа над Бугом", — поти зав'ялий і снігом засипаний шувар все матиме значіння глибокого й правдивого символу для нас, сумного символу. А був уже час, коли наш народ міг так співати. Це було тоді, коли над Бугом твердо стояло 50 українських городів-кріпостей, за Червенських Городів і ще потому за Романа Великого й за синів його та внуків і правнуків...

Парова машина залізничого поїзду поважно і помалу в'їхала на великий міст над Бугом, немов відчуваючи його велике значення для найбільш пригнобленого з усіх гноблених народів Европи. Дивне почування опанувало мене, коли віз, в котрім я сидів, переїхав Буг і я опинився за Бугом — таке дивне, що мені аж ніяково признатися. Такого почування не мав я ще ніколи й ніде, навіть у найстарших київських і володимирських церквах не мав... І як незвичайне було те почування, так не звичайно проявилося в душі: наперед запанувала в думках якась спокійна тишина, дуже глибока й дуже ясна, що через те видавалася дуже довгою, безмежною. А потому проявилася у мене півсвідома, але сильна потреба виявити яким способом пошану — сій граничній землі українського народу. Величезним трудам і жертвам, вложеним у неї й оборону її. Тіням наших предків, що тут боролися, працювали й гинули. Великим провідникам українського народу, що розуміли вагу цеї землі для його життя і розвитку, віддиху та існування.

Я поглянув перед себе: на лівім, західнім березі Бугу стояла між деревами снігом присипана церковця. І знову викликала вона у мене дивне враження: враження кріпоститвердині. Бачив я вже „дійсні" кріпості — старі й модерні, великі й малі. Але ніколи не мав, бачучи їх, такого безпосереднього й сильного враження, такої міцної свідомости, що дивлюся на кріпость, як мав тепер, коли дивився на ту скромну, сільську церковцю між деревами на лівім березі Буга.

Зайнятий важкістю цих думок, не бачив я вже дальшої околиці до Холму, хоч дивився на неї. Пам'ятаю тільки, що поїзд переїздив попри стації з старинним звуком імен: Дорогужськ і Серебрище, чи і які інші були ще, не пам'ятаю. Я став здатний до зверхньої обсервації щойно побачивши холмський залізничий двірець з німецьким написом „Гауптбангоф" (головний залізничий двірець) темно червоний, як скріпла кров.

(Далі буде)

## Мелення зерна і видайність муки

Цьогорічний розпорядок про господарювання зерном і пашею на 1943/44 рік передбачає мелення зерна та його обмін на муку — за готівку.

Окружний чи міський староста може, по здачі наложеного контингенту зерна і картоплі, підвищити на внесок продуцента, норму на власне споживття на голову до 150 кг. зерна.

При меленні зерна за готівку має млин видати за управненою картою на млино—такі кількості муки, круп, ґрису:

За 100 кг. жита — 95 кг. житньої муки 95відс.; за 100 кг. пшениці — 80 кг. пшеничної муки і 16 кг. ґрису; за 100 кг. ячменю — 70 кг. ячмінної муки 70 відс. і 26 кг. ґрису, або 60 кг. ячмінних круп, або ячмінної каші і 32 кг. кормової муки; за 100 кг. гречки — 55 кг. гречаних круп і 35 кг. висівок з лусок, або 50 кг. гречаної муки і 40 кг. висівок; за 100 кг. проса — 55 кг. пшона і 40 кг. луски; за 100 кг. вівса — 60 кг. вівсяної муки і 36 кг. ґрису; за 100 кг. шротового зерна — 97 кг. шроту.

При меленні зерна устійнюється такі оплати (в зол. за 100 кг.):

а) жито, пшениця 7.5 зл.

б) ячмінь і овес на муку 8.— зл.

в) ячмінь і овес на крупи, кашу 9 зл.

г) гречка, просо і кукурудза на муку, крупи або кашу 9.— зл.

г) овес на кормовий шріт, або на пом'ятий корм 5.— зл.

При обміні зерна на муку в обмінних пунктах слід платити відповідну ціну муки, льово склад продаючого.

А. К-р.

**Від 26. вересня до 2. жовтня затемнення обов'язує від год. 8.15 веч. до 6.00 рано.**

## Бережім збіжжя перед вогнем

* У час, коли збіжжя та інші плоди землі знаходяться вже в стодолах, чи в шпихлірах, слід пригадати, що кожний хлібороб повинен дуже дбати про те щоб не допустити до небезпеки вогню. Тим то й передусім слід додержуватись всіх поліційних розпорядків у тому напрямі.

Перше це необхідність оминати всяку можливість підпалу, отже наприклад слід ховати перед дітьми сірники, запальнички і т. п. бо такі предмети, діставшись до рук дітей, спричинюють необчислимі шкоди. Дорослим знову слід тямити, що у сусідстві, де переховується збіжжя, ніяк не вільно курити папіросок і тому там, де знаходяться збіжжя повинні видніти написи, які забороняють куріння. Цих приписів мусить перестерігати не тільки власник даного господарства, але теж і його сім'я, та всі ті, що там працюють.

Слід вважати теж на іскри з коминів. Але не тільки іскра, бо теж і саджа може спричинити пожежу. Тому то слід чистити постійно і точ по комини з саджі.

Для забезпечення збіжжя видано окремі поліційні розпорядки, які нормують необхідну віддаль між приміщеннями, де знаходиться збіжжя і осередками, що можуть викликати небезпеку вогню. І так, згідно з цими розпорядками, поміж стиртами збіжжя, а мешкальними будинками, що мають т. зв. твердий дах повинна бути віддаль 25 метрів. Від будинків з солом'яною кришою ця віддаль виносить 50 метрів; від гостинця, чи дороги як теж і проводів високої напруги ця віддаль повинна виносити 25 метрів, а 50 метрів від залізничих шляхів і лісів, 300 м. від всяких промислових заведень і складів з легко запальним матеріялом. Таксамо згідно з приписами є встановлена віддаль між стиртами збіжжя і машинами, що мають електричні мотори, ця віддаль виносить найменше 8 м. Ці і т. п. приписи є точно устійнені і за всяку ціну треба їх перестерігати і таким чином не допускати до можливості небезпеки вогню. Крім того коло приміщень, де знаходиться збіжжя слід перестерігати велику чистоту, як теж пильно вважати на те, щоб не заіснувала

## Зимування городовини

* Збір городовини припадає на кінець вересня. Городовину треба зимою добре переховувати, щоб збереглася аж до нової. Городовина, призначена на зиму, повинна бути в час зібрана, при тому треба вважати, щоб не була зовсім дозріла, бо тоді зле переховується.

Під копець на городину треба, очевидно вибрати таке місце, щоб не спливала до нього дощева та не підходила підшкірна вода. Довжина кінця повинна виносити найбільше 10 метрів, ширина 80 см., а копець повинен стояти на рівній площі.

Моркву на зиму треба прикрити верствою піску, а підчас морозів поякнебудь можливість вогню.
класти верству соломи на пісок та дбати про те, щоб у кінці, чи в пивниці був продув. Селери і петрушку присипляється теж піском. Цибулю зимується на сухому забезпеченому від морозів стриху на підкладі зі соломи. Вікна залишаються так довго відчинені, як довго нема морозу. Після того прикривається цибулю соломою і матами.

Каляфіори, які ще зовсім не розвинулися можна зложити до інспекту, де вони дозріють зовсім, одначе треба дбати, щоб вони мали доступ світла й повітря. При сильних морозах треба прикривати їх матами та листям.

# НОВИНКИ

**Матуральний курс у Перемишлі.** Дня 1. жовтня ц. р. починається у Перемишлі 6-місячний матуральний гімназійний курс.

**Від'їзд на вишкіл.** З Тернопільської округи від'їздила 6-го вересня ц. р. вже четверта тура охотників на вишкіл. Від'їздила здебільша молодь — гімназійні абсольвенти та службовики установ. Столиця Поділля прощала їх сердечними проводами.

**Вечір пісні і танку.** 1. і 2. ц. м. гостив у Рогативі Театр ім. Івана Франка з Тернополя, який дав „Вечір пісні й танку".

**Рибальські товариства.** На терені Галичини є, крім Львова, 9 рибальських товариств, які об'єднують 1000 членів. Члени мають приділені терени, на яких можуть ловити риби. Частину зловлених риб вони відставляють на контингент, а за те одержують премієві пункти.

**Виступ бандуристів.** Оноді Косів вперше мав нагоду почути гру і спів п'яти молодих кобзарів під керівництвом Ганушевського. Кобзарські пісні і гра на нашому історичному інструменті зробили помітне враження на косівській публиці.

**Курс фотографіки.** Мистецько-Промислова Школа у Львові організує цього року річний курс фотографіки. На цей курс можуть бути прийняті кандидати, що закінчили щонайменше 7 кляс народньої школи, без обмеження віку та фотографічної практики.

**Наслідки повені в Індіях.** Згідно з найновішим ствердженням урядових індійських чинників, підчас катастрофальної повені в двох областях згинуло 1690 осіб, пропало 12.000 штук худоби. Вода знищила 3.300 домів та покрила 10.000 моргів землі, знищивши ввесь врожай.

---

Д-р ЄВГЕН ХРАПЛИВИЙ 9)

## Господарство Холмщини і Підляшшя

Відносно Білгорайщини треба зазначити, що вона має з усіх округ найменший відсоток ужиткової площіні під сільськогосподарськими культурами (57,2%) і найменший відсоток з ужиткової площіні під орними ґрунтами (42,1%), зате велику частину ужиткової площіні під лісами й лісовими ґрунтами (36,5%), що попри гірші ґрунти є причиною невеликої продукції зерна у порівнянні з іншими округами.

Різниця в якості ґрунтів і майже рівнобіжний із цим вищий або нижчий рівень сільсько-господарської культури, видні також у зборі з одиниці площіні (зборі сотнарів з гектара) у різних округах. З поданих попередньо чисел видно, що у висоті збору з одиниці площіні у всіх зернових на першому місці стоїть Грубешів, дальше Замістя і Холм, четверте місце займає Підляшшя (Біла), а останнє — Білгорайщина. Тільки у зборі вівса Замістя незначно перевищає Грубешів, одначе це не впливає на загальну оцінку місця Грубешівщини.

Інші харчові рослини поза метеликоцвітними, це гречка, просо, кукурудза та мішанки на насіння, займають ледви 2,6% управної площіні та були розміщені в поодиноких округах так:

| | Гречка | | | Просо | | | Мішанки на зерно | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| Округа | Площінь га | сотн. з га | Збір у сотн. | Площінь га | сотн. з га | Збір у сотн. | Площінь га | сотн. з га | Збір у сотн. |
| 1. Біла | 2.101 | 6,3 | 13.236 | 635 | 8,5 | 5.397 | 138 | 5,6 | 778 |
| 2. Білгорай | 4.181 | 6,4 | 26.758 | 1.145 | 6,4 | 7.328 | 195 | 5,3 | 1.033 |
| 3. Грубешів | 2.259 | 8,7 | 19.653 | 1.100 | 8,7 | 9.570 | 370 | 13,6 | 5.032 |
| 4. Замістя | 3.172 | 8,0 | 25.76 | 1.223 | 11,3 | 13.819 | 401 | 11,4 | 4.571 |
| 5. Холм | 4.075 | 6,8 | 27.710 | 1.003 | 9,0 | 9.027 | 935 | 10,3 | 9.630 |
| Разом | 15.788 | 7,1 | 112.733 | 5.106 | 8,9 | 45.141 | 2.039 | 10,5 | 21.044 |

Отже найповажніше місце в цій групі рослин займає гречка з продукцією понад 112.000 сотнарів, далі просо з продукцією коло 45.000 сотнарів, вкінці мішанки на зерно з продукцією коло 21.000 сотнарів річно. Про кукурудзу не подаємо докладніших даних, бо її площінь часто не доходить в усій країні навіть до 100 га площіні, з чого поверх 1/3 припадає на Грубешівщину, а дещо менше, чим 1/3 частина площіні на холмську округу. Ця група харчових рослин має передовсім значіння для харчування місцевої людности і не дає поважнішої кількости продуктів на вивіз.

Метеликоцвітні харчові рослини — горох, квасоля, біб та сочевиця, хоч надзвичайно корисні для харчування людности, займають ледви 0,6% усієї ужиткової площіні. Їх площінь та збір у поодиноких округах ось які:

| | Горох | | | Квасоля, сочевица біб | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| Округа | Площінь га | сотн. з га | Збір у сотн. | Площінь га | сотн. з га | Збір у сотн. |
| 1. Біла | 855 | 4,4 | 3.762 | 187 | 7,3 | 1.365 |
| 2. Білгорай | 275 | 6,7 | 1.842 | 110 | 7,1 | 781 |
| 3. Грубешів | 700 | 10,2 | 7.140 | 480 | 7,1 | 3.408 |
| 4. Замістя | 533 | 6,7 | 3.571 | 374 | 8,0 | 2.992 |
| 5. Холм | 564 | 5,5 | 3.102 | 191 | 8,5 | 1.623 |
| Разом | 2.927 | 6,0 | 19.417 | 1.342 | 7,5 | 10.169 |

Відносно збору гороху, то із одиниці площіні і загалом на першому місці стоїть Грубешівщина, що ж до інших, себто квасолі, бобу і сочевиці то збір із одиниці площіні найвищий у Холмській окрузі. Треба зазначити, що добрі землі і відповідні кліматичні умовини дають основу до куди більшої площіні цих рослин.

З просапних (окопових) рослин, перше місце і дуже важне у сільському господарстві країни займають картоплі із 15,5% усієї ужиткової площіні. Другою важною просапною рослиною є цукровий буряк, що одначе займає тільки 0,9% усієї ужиткової площіні. Про їх розміщення і збір говорять отсі числа:

| Картоплі | | | |
|---|---|---|---|
| Округа | Площінь га | сотн. з га | Збір у сотн. |
| 1. Біла | 23.853 | 129 | 3,072.030 |
| 2. Білгорай | 14.260 | 104 | 1,482.840 |
| 3. Грубешів | 18.569 | 133 | 2,469.670 |
| 4. Замістя | 21.437 | 124 | 2,658.180 |
| 5 Холм | 25.701 | 110 | 2,827.110 |
| | 103.820 | 120 | 12,509.830 |

| Цукровий буряк | | | |
|---|---|---|---|
| Округа | Площінь га | сотн. з га | Збір у сотн. |
| 1. Біла | 10 | 180 | 1.800 |
| 2. Білгорай | 570 | 180 | 102.600 |
| 3. Грубешів | 2.988 | 198 | 591.624 |
| 4. Замістя | 3.500 | 192 | 682.500 |
| 5. Холм | 2.031 | 203 | 412.293 |
| | 9.099 | 196 | 1,790.817 |

(Далі буде)

## Злочини супроти власного населення

Для данських робітників у Німеччині, виходить часопис „Броен“. У його 31 ч. появився довший репортаж з Винниці, в якому автор, Свенд Аберґ, пише м. і. таке:

**„Здається, що ще ніколи у світовій історії не відкрито такого сатанічного й такого садистичного злочину, як той, якого доконано супроти українського селянського населення, супроти українських робітників у Винниці. Це ж ішло тут не про якісь злочини катів проти чужого населення на той лад, як це було у випадку біля Катина з 12.000 польських старшин. Ні, це йде про злочин супроти свого власного населення, злочини, які уряд доконав супроти своїх власних підданих“.**

„На похороні, на якому я мав нагоду бути, архієпископ Григорій підійшов близько до відкритої могили і голосом, який було виразно чути й до найдальших з-поміж тисячів учасників, що плакали, сказав:

— Мої дорогі сини! Встаньте зі своїх могил і запитайте того кровожадного ката, „батька всіх трудящих“: — За що, чи за нашу ревну працю, яку ми виконували для тебе й для твоїх жидів, загнав ти нас отак у свої проклятi колгоспні маєтки і придбав собі добру пшеницю для обідного стола своїх жидів? Або може тому, що ми віднімали молоко від уст наших власних дітей, щоб діти твоїх жидів могли дістати масло? Чому ти мовчиш? Ти мовчиш, бо знаєш, кате, що ці жертви, забиті з тієї самої причини, як Христос був вбитий: **за правду!**“.

### НА ГОСТИННИХ ВИСТУПАХ У ВИШКІЛЬНОМУ ТАБОРІ

Львівський Оперний Театр, на запрошення Військової Управи, гостив недавно в одному з таборів Галицької Дивізії. Першого дня артисти дали концерт, що складався зі сольових та хореографічних виступів і рецитацій. В концерті брали участь передові артисти Оперного Театру і жіночий квартет „Богема“. Другого дня артисти відіграли комедію М. Куліша „Мина Мазайло“.

Гостина наших артистів була радісною подією у вишколі. Охотники рясними оплесками дякували виконавцям за милі мистецькі вечорі. Перед від'їздом артисти, на запрошення команданта табору, оглянули табор та мали нагоду побачити цю зразкову дисципліну й порядок. Провід театру задумує зорганізувати ще цього року, гостинні виїзди і до інших таборів, вишколу Галицької Дивізії.

### 60 ТИСЯЧ ЛИСТІВ ДЕННО
#### за посередництвом Міжнародного Червоного Хреста.

Від початку війни по середину серпня 1943 р. через поштові уряди комітету Міжнародного Червоного Хреста перейшло 52 мільони листів. В першому році війни переходило почерез Червоний Хрест 17.000 листів денно, під сучасну пору переходить їх 60.000 кожного дня. Наспівають вісті з усіх частин світу та на всіх мовах. Бюра Червоного Хреста відкривають, перекладають, переглядають та шлють відповіді на цей поток листів якнайстаранніше та якнайскоріше.

## ТІЛОВИХОВАННЯ І СПОРТ

### СПОРТОВА І ТІЛОВИХОВНА ДІЯЛЬНІСТЬ У. С. К. „БУГ“ У ХОЛМІ

II.

Найтяжчу точку цієї імпрези мали до виконання дружини копаного м'яча У. С. К. „Червень“ і У. С. К. „Богун“ Володава, що змагалися за мистецтво холмської области підчас неможливої спеки. Після завзятої і запеклої боротьби побідив У. С. К. „Богун“ у відношенню 4:3 (2:3). Найкращий на грищі Калинич (Богун) що стрілив всі 4 ворота.

**29. серпня 1943:** У. С. К. „Буг“ Холм—У. С. К. „Лемко“ Сянік 2:6 (1:1) — суддя м-р П. Григорович.

Вкінці довго очікувані змагання з мистцем перемиської области за вхід до кругу першунів. Хоч референтура молоді, приписуючи цим змаганням належне значіння, поробила заходи, щоб клюб до них добре підготовився, все ж таки провід клюбу завів на цілій лінії, а саме дружина, зглядно деякі її змагуни (маємо тут на увазі Кощука Петра й вп. тителя Флюнта Василя) не виявили потрібної дисципліни й чи то не тренували правильно в останніх двох тижнях, чи взагалі не явились на змагання і до сьогодні ще не оправдали своєї відсутности. З такою „дисципліною“ ми спортової ділянки на Холмщині ніколи не піднесемо. Спортова й тіловиховна праця — це не справа поодиноких одиниць, а обов'язок цілого свідомого інтеліґентського шару нашого населення.

Кілька завваг на адресу управи клюбу: 1) Чи на 9-ти цьогорічних змаганнях Вашого клюбу був присутній хоч один член проводу? 2) Чи цікавить управу матеріяльна сторінка клюбу? 3) Чи знає управа, що дружина копаного м'яча не має резервового виряду, що як знищаться строї, що їх тепер має клюб, то треба буде припинити діяльність клюбу? 4) Чи уважає управа конечним вкінці найти якусь домівку для сходин членів? і т. д. Ці всі причини дали в сумі програну з 29 серпня ц. р.

А тепер кілька слів про сам перебіг гри: Лемки — це дружина, що вповні заслуговує на вхід до кругу першунів. Вирівнана у всіх лініях, технічно і фізично краща від „Бугу“, здобула вона із самого початку симпатії холмської публики. — Що „Буг“ в поршій половині тримався на ремі з „Лемком“ — це в більшій мірі заслуга воротаря і оборони, що працювали понад їхні сили. — У другій половині при стані 2:2 зійшов розбитий з грища воротар „Бугу“ Григорович. Запасний воротар однак не дописав, бо зглядно в дуже короткому часі пропустив аж 4 воріт. Окрім цього „Буг“ під конець другої половини так „спух“, що лемки вже не мали противника на грищі. Відношення воріт це далеко не точний образ переваги лемківської сили. Але на оборону холмської дружини треба взяти на увагу головно те, що копуни „Лемка“ це в більшості старші спортовці, що грають вже біля 20 літ копаний м'яч і грали колись в таких славних клюбах як львівська „Україна“, черновецький „Довбуш“ (брати Суховерські) і т. д. Окрім цього „Лемко“ має першорядну організацію і підтримку громадянства Сяніччини. Ну, а де більші спортові традиції в холмській, чи в перемиській області? Так, ця поразка — це в ніякому разі знеохота для молодих холмщаків, а, навпаки, добра й солідна лекція.

### КРАЄВІ ЛЕГКОАТЛЕТИЧНІ ПЕРШЕНСТВА

У цьогорічних краєвих легкоатлетичних змаганнях — 4. і 5. вересня у Львові — була менша участь, як у минулорічних (хоч зголосилося 300 змагунів), зате рівень цьогорічних краєвих першенств був куди вищий, як в минулому році. Учасників було 200 (у тому 75 жінок) з 24 товариств та 14 округ.

Участь взяли: Червень, Губешів (4+7), Буг. Холм (6+2), Сян, Перемишль (6), КЛК, Ярослав (8), Лемко, Сянік (6+1), Ропник, Борислав (3), Підгір'я, Дрогобич (8+5), Бойко, Турка (2), Верховина, Старий Самбір (4+3), Дністер, Самбір (10+9), УТТ, Снятин (2), КЛК, Вербіж Нижний (1), Чорногора, Косів (1), Довбуш Коломия (5+7), Бескид, Надвірна (5), Черник, Станиславів (6+3), Чайка, Чортків (1+4), УТТ, Тернопіль (2+1), УТК, Мости Великі (1), Буй-Тур, Городок (2), УТТ І, Львів (8+12), УТТ IV, Львів (1+2), УССК, Львів (19+9), КЛК, Львів (16+8).

## Пописи дитячих садків у Більщині

Дня 28. серпня ц. р. в гарний погідний день, в селі Борсуки відбулося закінчення дитячого садку, при великому захопленні місцевого населення. Бо треба признати, що дійсно цього року садок в Борсуках направду дав гарний вислід, завдяки непохитній волі молодої садівнички А. Кукавської, яка не жаліла труду і праці, щоб дітям дати якнайбільше. І хоч і різні прикрості були при його заснуванні, вона видержала до кінця, доказавши тим, що можна вчинити працею.

При садку була зорганізована кухня на що багато треба було зусиль, однак жертвенність селян і УДК в Білій допомогла, щоб кухня існувала до останку. Правда, теперішній час не може дати дитині дуже добрих умовин, але часом невпинна праця багато причиняється до поліпшення кожної справи. Саме закінчення відбулося на дворі. Передне слово сказала садівничка, а опісля був попис дітей, уложений після програми. Аж любо було глядіти на усміхнені лиця селян, коли вони з радістю в очах слідували за рухами своїх дітей, що під керівництвом садівнички виконували гізні гри і забави.

Під кінець була роздача дарунків і нагород дітям, а на закінчення садівничка сказала декілька слів подяки зібраному громадянству.

*

Спільне закінчення садків — Бубля Старого і Луковельк відбулося дня 29. серпня ц. р. в наперед уже обраному місці коло Буга, куди прийшла несподівана кількість селян, передовсім молоді, що в Бублі Старому рідко буває. Бо хотяй село є виключно українське, та малу вагу привязує до організації садку і кількість дітей в нім ограничувалась лишень до 15. Однак закінчення випало зовсім добре, а садівничка О. Олеслюк, котра перший раз вела садок, завдання своє виконала напричуд солідно, що можна було побачити при пописі дітей.

**Микола Омелянюк**

**Статті, дописи й зав'ваги до „Холмської Землі“, які торкаються Холмщини й Підляшшя, просимо слати на адресу: Д-р Степан Баран, Холм, вул. Коперника 17, тел. 79.**

## Посмертні згадки

### † МИРОСЛАВ ГНИП

Директор Повітового Союзу Кооператив у Томашові на Холмщині поляг на стійці праці для загального добра від ворожої, злочинної кулі бандитів дня 24. серпня 1943. р.

Народився бл. п. Покійник у Львові дня 15. 10. 1908, гімназійну науку закінчив в Тернополі в 1927 р., відтак правничі студії на університеті у Львові в рр. 1927—1933. Після закінчення студій пристав молодий ідеаліст до праці в український кооперативній організації, зразу в районовій кооперативній молочарні в Камінному, відтак був кооперативним інструктором-організатором в Окружному Союзі Кооператив в Станиславові. В осені 1939 р. перейшов кордон і став до праці біля піднесення довго томлених наших північно-західних земель. Великі заслуги Покійника вже біля самих початків заснування Повітового Союзу Українських Кооператив у Томашові Любл., в якому зразу був начальником організаційного вддділу, а від 1. 11. 1941 директором П. С. К., працюючи теж одночасно в томашівській Делеґатурі замійського УДК фінансовим референтом.

При кінці травня цього року загрожений в особистій безпеці життя й часто тривожений погрозами здав на був звільнений на власне прохання зі своїх обов'язків в Союзі і Делеґатурі та в порозумінні з Проводом української кооперації мав перейти на інше відповідальне становище в Галичині. Власне полагоджуючи справи передачі своїх обов'язків в Томашові, згинув ненадійно молодий, ідейний громадянин-кооператор, один з черги чесних громадських працівників Холмщини.

В. И. П.

### † МИКОЛА ВАЩУК

В ночі з 10. на 11. вересня ц. р. в селі Борсуки на Підляшші (Більщина) згинув від злочинної, ворожої кулі, селянин літ 35, Микола Ващук, лишаючи молоду жінку, старенъку матір і троє маленьких дітей. Похорон відбувся дня 13. вересня ц. р. при великому здвизі народу.

В. И. П.

### З нових видань

**Аркадій Любченко: „ВЕРТЕП“** — вибір новель і повістей. Українське Видавництво, Краків—Львів, 1943. Сторін 164.

**Ольга Добрянська-Коренець „ЗШИТОК МАЛОГО МОНГОЛА“.** Українське Видавництво, Краків—Львів, 1943. Сторін 52.



За редакцію відповідає М. Хомяк у Кракові. Видає »Українське Видавництво«, Краків, вул. Райхсштрассе 34. II. Телефон 230-39
З друкарні »Нова Друкарня Денникова« під наказною управою, Краків, вул. Ожешкової 7, тел. 102-79.
Verantwortlich für den Gesamtinhalt und Anzeigenteil: M. Chomiak, Krakau. Verlag „Ukrainischer Verlag“ G. m. b. H. Krakau, Reichsstrasse 34. Fernspr. 230-39. — Druck: „Neue Zeitungsdruckerei“, Kommissarische Verwaltung, Krakau, Orzeszkowagasse 7. Fernsprecher 102-79